

AVATARURILE UNEI INSTITUȚII DE ÎNVĂȚĂMÂNT PARTICULAR: ȘCOALA SUPERIOARĂ DE ȘTIINȚE DE STAT, 1871-1948*

Andrei Florin Sora**

Abstract: *The present study aims to circumscribe the role played by the Higher School of Governance (Școala Superioară de Științe de Stat) in the Romanian society, as well as its importance for the development of administrative and political sciences. To this end, as a necessary step towards an explanation to the School's place in the Romanian education and to the status of both the students and the alumni, I shall analyze the key moments of the institution's history. The continuous survival of the institution for almost 77 years reveals, as we shall see, its remarkable ability to adapt to different social, political, economic and cultural contexts. One must also consider the teachers and the school's leadership, the two layers conferring prestige and stability to the establishment. Due to the fact that many of the school's teachers were well-known at that time and were often the best in their field of study, and because graduating was a difficult thing to achieve, for specific historical periods one may consider that the diplomas issued by this institution had significant value.*

Keywords: education, public administration, political science, private school education, students, civil servants, Higher School of Governance.

Școala Superioară de Științe de Stat a avut un rol semnificativ în predarea științelor administrative și a științelor politice în România, până la cucerirea puterii de către Partidul Muncitoresc Român. Această instituție de învățământ a constituit pentru tinerii români o modalitate de a acumula cunoștințe din domeniile științelor politice și administrative, dreptului, economiei sau finanțelor și de a obține o diplomă în vederea accederii sau continuării carierei în administrația publică sau particulară. Condițiile de înscriere au suscitat în epocă multe dezbateri și nemulțumiri. Numărul de studenți admiși în anul I a depășit de multe ori posibilitățile logistice ale școlii. Totuși, această școală a contribuit substanțial la pregătirea și perfecționarea funcționarilor publici și particulari. Perioadele grele nu au lipsit, însă conducerea și comunitatea profesorală a Școlii Superioare de Științe de Stat au știut să se adapteze condițiilor sociale și economice și să creeze o identitate și o imagine prin care să atragă studenți și, astfel, să supraviețuiască.

* Cercetarea a fost finanțată de CNCS – UEFISCDI în cadrul proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-1089 [*The Social Uses of Higher Education, Elite Change and Creativity in Romania. The Formation and Transformation of Educated and Ruling Clusters (1919-1949)/ Folioasele sociale ale educației elevate, schimbarea elitelor și creativitate în România. Formarea și transformarea categoriilor educate*]; director proiect: Lucian Nastasă-Kovács

** Lect. univ. dr., Universitatea din București, e-mail: andreisora@yahoo.com

Școala Superioară de Științe de Stat¹ a fost înființată ca „o școală specială pentru învățământul administrativ”, inițiatorii acesteia considerând în acel moment că „științele administrative nu sunt predate într-un mod special în școlile noastre”². Cererea adresată în data de 6/18 octombrie 1871, ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, generalul Christian Tell, era semnată de mai mulți tineri: C.I. Polysu, Emanoil „Protopopescu Pake”, M. Paleologu, E. Bosianu (Bozianu), Remus (Romulus) N. Opran (Opreanu), Grigore P. Olănescu, Gr. Vulturescu. Dintre toți aceștia, persoana cel mai mult asociată cu înființarea acestei instituții și primul său director („diriginte”) a fost Emanoil Pake Protopopescu³. O zi mai târziu, pe 7/19 octombrie 1871, Consiliul Permanent de Instrucțiune, prezidat de ministrul Christian Tell a dat aviz favorabil de funcționare, Școala este înființată respectând prevederile legii instrucțiunii publice din 1864, în special articolul 406, privind învățământul particular⁴. În programa inițială, din toamna anului 1871, erau prezentate disciplinele pentru anii I și II de studiu, majoritatea membrilor corpului profesoral fiind semnatarii adresei către Minister. Aceștia li s-a alăturat doar Grigore P. Mănescu, la disciplina Știința Finanțelor⁵. Cursurile acestei instituții de învățământ au început în 1872. Primul ei nume a fost cel de Școala administrativă, denumire schimbată în 1876 în Școala Liberă de Științe Politice, ulterior în Școala Liberă de Științe Politice și Administrative, iar începând cu 1893 s-a numit Școala Superioară de Științe de Stat. În epocă a fost utilizată și denumirea de Școala de Științe de Stat.

Prin crearea acestei instituții se urmărea umplerea unui gol din învățământul românesc și, anume, deficiența și chiar lipsa învățământului administrativ, inițiatorii considerând că acțiunea lor contribuia la educarea viitorilor funcționari publici și chiar a acelor care erau „servitori ai Statului”. În broșura din 1931 se afirmă că scopul înființării Școlii de administrație a fost „refacerea vieții politice a țării prin răspândirea, pe de o parte, a cunoștințelor politice și sociale necesare în viața modernă oricărui cetățean luminat, iar pe de alta, prin pregătirea profesională pentru

¹ Într-un studiu recent („Activitatea lui Em. Protopopescu-Pake la Școala Liberă de Științe Politice”, publicat în *Studii și articole de istorie*, nr. 80, 2013, p. 156-165), Dragoș Lucian Țigău prezintă înființarea și primii ani de funcționare ai acestei instituții.

² Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (infra: S.A.N.I.C.), fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (M.C.I.P.), dos. 199/1871, f. 69 r.

³ Într-o broșură din 1931, publicată cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la înființarea Școlii, printre inițiatori și întemeietori („entusiaști tineri, doritori de mai bine în țara lor”), pe lângă semnatarii adresei din 6 octombrie 1871, sunt menționați: Th. Ștefănescu, Constantin Nacu, Ion Poenaru-Bordea, Vasile M. Missir, fiind însă omiși M. Paleologu și E. Bosianu. Totuși, în anexele aceleiași broșuri este inclusă adresa către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Vezi: *Școala Superioară de Științe de Stat din București. Ce a fost, ce este și ce rezultate a dat?* (infra: *Școala Superioară de Științe de Stat din București...*), [București], 1931, p. 3.

⁴ Nu am întâlnit până în acest stadiu al cercetării informații privind aportul de capital, de mijloace financiare, al acelor care au creat această instituție, cu excepția ajutorului financiar al primului ei director.

⁵ S.A.N.I.C., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (infra: M.C.I.P.), dos. 199/1871, f. 72.

carierelor administrative, deoarece în școlile Statului nu [se] găsesc studiile speciale, de cari se simte nevoie”⁶. În 1911, delegatul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice pe lângă această instituție, profesorul Emanuel Antonescu, sublinia că „Școala de Științe de Stat, înființată acum 40 de ani, urmărește două scopuri: unul pur cultural, prin răspândirea cunoștințelor politice, financiare și economice, și altul practic, prin pregătirea și perfecționarea unui personal de funcționari instruiți, pentru Stat, unde legile speciale în vigoare le permit a concura, sau pentru întreprinderile private.”⁷

În broșurile publicate de către Școala Superioară de Științe de Stat și în corespondența oficială a acestuia cu Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, modelul său instituțional este indicat a fi École Libre des Sciences Politiques (Școala Liberă de Științe Politice) din Paris, fondată în același an, 1871⁸. Cu siguranță, Emanoil Pake Protopopescu și ceilalți inițiatori cunoșteau și au fost influențați și de modelul belgian al Université Libre (Universității Libere) din Bruxelles, înființată în 1834, iar dezbaterile și înființarea Școlii Libere de Științe Politice din Paris au avut rolul de a conștientiza și mai mult necesitatea înființării și în România a unei instituții asemănătoare. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în dezvoltarea instituțională a României, nu doar Franța a constituit un model, ci și Belgia. Licențiat în drept la București (1866) și la Paris (1867), Emanoil Pake Protopopescu a frecventat mediul universitar din Bruxelles, unde la puțin timp după susținerea licenței în drept de la Paris a susținut și a obținut doctoratul în științe politice și administrative (1867)⁹. În 1870, atunci când în Franța se discuta oportunitatea înființării unei școli de științe politice și administrative, Emanoil Pake Protopopescu (1845-1893) se afla la Paris cu intenția de a susține o nouă teză de doctorat, în drept. Războiul franco-prusian l-a făcut să se îndrepte spre Geneva, unde în octombrie 1870 a obținut și titlul de doctor în drept¹⁰. Interesant este și faptul că, pe lângă Em. Pake Protopopescu, erau doctori în științe politice și administrative la Bruxelles și alți doi inițiatori ai proiectului Școlii administrative: Grigore Vulturescu (1863) și Remus Opran (1867)¹¹.

Se observă că întemeietorii și primii profesori ai Școlii erau apropiați grupărilor liberale, o parte dintre ei exercitând ulterior funcții politice (deputați, senatori) și administrative importante, din poziția de membri ai Partidului Național Liberal: Em. Pake Protopopescu (prefect al poliției București, deputat), Remus N. Opran (prefect), C. Nacu (deputat), I. Poenaru-Bordea (deputat). De asemenea,

⁶ Școala Superioară de Științe de Stat din București..., 1931, p. 4.

⁷ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2546/1911, f. 3 r.

⁸ Școala Superioară de Științe de Stat din București..., 1931, p. 3.

⁹ Dem. G. Teodorescu, *Biografia lui Em. Protopopescu-Pake*, București, 1899, p. 10-11.

¹⁰ *Ibidem*, p. 12.

¹¹ Laurențiu Vlad, *Români la Universitatea Liberă din Bruxelles. Titularii unui doctorat în științe politice și administrative (1885-1899)*, „Studia Politica. Romanian Political Science Review”, nr. 3, 2006, p. 638.

există legături evidente între lojile masonice și întemeietorii acestei instituții. Ulterior, începând mai ales cu ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, și curentul politic conservator a fost reprezentat în rândurile membrilor corpului profesoral al acestei școli. Nu putem însă considera că această instituție a fost un fief al liberalilor sau conservatorilor.

Primul director al Școlii Superioare de Științe de Stat, Emanoil Pake Protopopescu, a decedat în 1893, lui succedându-i unul dintre apropiații săi, avocatul Constantin Ghiță Ioan. Necesitatea afirmării acestei instituții, obținerea vizibilității, cât și, probabil, rațiuni politice au condus în februarie 1905 la alegerea ca director a lui Take Ionescu. Avocatul Adolphe Stern, titular al cursului de drept internațional, descrie pe scurt contextul alegerii lui Take Ionescu, în acel moment ministru de Finanțe, în funcția de director al Școlii de Științe de Stat, care ar fi promis „că va da școalei o subvenție anuală și va face să fie recunoscută de Stat”, a doua promisiune realizându-se câteva luni mai târziu¹². Lui Take Ionescu i-a urmat la conducerea școlii Stanislav Cihoschi, rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale (1917-1918, 1919-1924). Stanislav Cihoschi a fost director al Școlii până la decesul său, în 1924, când i-a succedat Alexandru Crăsnaru, în acel moment președinte al Consiliului Superior Administrativ. Ultimul director al Școlii Superioare de Științe de Stat a fost Alexandru Costin, jurist, președinte al Secției a II-a a Curții de Apel București, membru și secretar general al Institutului Social Român. Alegerea directorului se făcea de către membrii corpului profesoral al școlii.

În întreaga perioadă de funcționare, Școala Superioară de Științe de Stat a știut cum să își consolideze imaginea publică prin cooptarea în rândurile corpului profesoral a unor personalități cu mare vizibilitate în societatea românească: oameni politici, înalți funcționari publici, înalți magistrați, profesori ai unor instituții de învățământ superior de stat, în special în domeniul dreptului, economiei și finanțelor (mai ales de la Universitatea din București și de la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale). Surprinde cariera îndelungată în această instituție particulară a membrilor corpului profesoral, deși – din informațiile pe care le deținem în acest moment – câștigurile materiale erau limitate. Nici în cazul directorilor Școlii Superioare de Științe de Stat alegerea nu era întâmplătoare. Această situație reflecta, bineînțeles, raportul de forțe din interiorul școlii, însă evidențiază și faptul că aceia care ajungeau în această funcție se bucurau de respect, de vizibilitate publică și de forță politică și în afara instituției. Toți directorii Școlii Superioare de Științe de Stat au deținut în paralel și alte funcții și demnități publice: în viața politică (parlamentari, miniștri, înalți funcționari, înalți magistrați), în învățământul superior și/sau au profesat avocatura.

Școala de Științe de Stat nu a avut un sediu propriu. Intenționat sau nu, în cei 77 de ani de funcționare, prin desfășurarea cursurilor în clădirile altor instituții

¹² Adolphe Stern, *Însemnări din viața mea*, vol. 1, București, 1921.

de învățământ superior, Școala de Științe de Stat și-a asociat de multe ori imaginea cu acestea, în primul rând cu Universitatea din București (la sfârșitul secolului al XIX-lea), iar în anii 1930-1940 cu Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale. În scrisoarea oficială din 1871 adresată ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, semnatarii doreau să le fie puse la dispoziție mai multe săli din „localurile Academiei” (Universității din București), cerere refuzată pe considerentul lipsei de spațiu¹³. Răspunsul Universității din București la această cerere a fost mult mai direct și anume că sălile din Palatul Universității erau destinate numai pentru „cursurile oficiale”. Soluția a fost oferită de Eforia Spitalelor Civile care a pus la dispoziție Școlii de administrație amfiteatrul de chimie din curtea bisericii Colțea. În 1876, în urma unei noi cereri, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a permis susținerea cursurilor în „palatul Universității din București”. La începutul secolului XX, Școala de Științe de Stat a fost nevoită să își desfășoare activitatea în clădirea Liceului „Lazăr”¹⁴, pentru ca, ulterior, cursurile să fie mutate la Liceul „Mihai Viteazul” și la Școala Superioară de Comerț. De regulă, secretariatul școlii nu s-a aflat în același loc cu sălile de curs.

În 1876, cursurile au fost împărțite pe trei „secțiuni”: administrativă, judiciară și comercială-financiară, pentru ca ulterior numărul lor să scadă la două: secțiunea politico-administrativă și secțiunea economico-financiară. Studiile, care se finalizau printr-un examen și prin susținerea lucrării de licență, se desfășurau pe parcursul a trei ani la secțiile administrativă și judiciară și pe o durată de doi ani la secția economico-financiară¹⁵. În cazul filierei administrative, broșura din 1930 sublinia că „programul școalei este astfel alcătuit ca, pe de-o parte, să dea o serioasă pregătire tehnică și profesională pentru funcțiunile administrative, dar și pentru orice alte funcțiuni publice și particulare, iar pe de altă parte, să formeze elemente având o conștiință clară și exactă a misiunii funcționarului și drepturilor cetățeanului”¹⁶. În anii 1940 a funcționat și o secție penală.

Particularitatea Școlii Superioare de Științe de Stat în peisajul învățământului românesc nu este dată doar de faptul că era o instituție privată, al cărei statut juridic de persoană morală i-a fost acordat relativ târziu, prin legea din 14 mai 1905. Poziționarea Școlii în învățământul românesc, cât mai ales statutul absolvenților și diplomelor (de licență și de doctorat) pe care aceasta le acorda au suscitat dezbateri aprinse. În anumite administrații publice, diploma de licență a Școlii Superioare de Științe de Stat a permis angajarea pe posturi, pentru care erau necesare studii universitare. Ministerul Instrucțiunii consideră că diploma conferită de această instituție nu era echivalentă nici măcar cu diploma de bacalaureat, această situație

¹³ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 199/1871, f. 70.

¹⁴ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2546/1911, f. 3 v.

¹⁵ „Regulamentul Școalei Libere de Științe Politice”, în *Școala Superioară de Științe de Stat din București...*, 1931, p. 24.

¹⁶ *Școala Superioară de Științe de Stat din București...*, 1931, p. 8.

fiind întâlnită inclusiv în perioade în care „diplomații” acestei școli au primit acceptul să se angajeze în administrația publică în funcții pentru care licența în drept era obligatorie.

Studentii și absolvenții Școlii Superioare de Științe de Stat au militat la rândul lor pentru recunoașterea și echivalarea diplomelor acestei instituții cu cele acordate de către facultățile de drept. Absolvenții și studenții au acționat de multe ori din interiorul sistemului administrativ, pentru ca studiile lor să fie recunoscute. Poziția unora dintre ei în aparatul de stat, în special în Ministerul de Interne, a condus la câștigarea, prin legile de organizare ale unor instituții și ministere, a echivalării diplomei de licență a Școlii cu diplomele de licență din învățământul superior de stat, în special Dreptul. Pe termen mediu și lung, Școala Superioară de Științe de Stat a avut mult de câștigat din activitatea de *lobby* a absolvenților ei.

Mai mult, legitimitatea și prestigiul Școlii de Științe de Stat au fost asigurate și prin faptul că, încă de la înființare și până în 1886, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a delegat doi profesori ai Facultății de Drept a Universității din București să asiste la examenele pentru diploma de licență a cursanților acestei școli și să contrasemneze diplomele¹⁷. Începând cu anul 1879, regulamentul de funcționare și administrare al Școlii de Științe de Stat a fost aprobat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Încetarea delegării de reprezentanți ai Ministerului Instrucțiunii coincide cu trecerea „dirigintelui” Emanoil Pake Protopopescu în opoziție, în 1885, alături de George Vernescu. În 1911, la cererea conducerii Școlii Superioare de Științe de Stat, un delegat al Ministerului Instrucțiunii trebuia să asiste la examenele de licență și de doctorat și, de asemenea, să contrasemneze diplomele. Această însărcinare i-a revenit profesorului Emanuel Antonescu de la Facultatea de Drept a Universității din București¹⁸, care, în acest scop, a primit o indemnizație din partea Școlii¹⁹. Lui Em. Antonescu i-a luat locul în anii 1920 Constantin Stoicescu, profesor la Facultatea de Drept din București, viitor decan și rector al Universității din București. O altă trăsătură care a influențat procesul de învățământ, selecția, statutul studenților, cât și accesibilitatea cursurilor ținea de orele de desfășurare a cursurilor, care aveau loc seara de la orele 17 la 20 sau de la orele 18 la 20, în funcție de disponibilitatea sălilor în care Școala a fost locată în cei 77 de ani de existență. În timpul directoratului lui Emanoil Pake Protopopescu, cursurile se desfășurau și duminica (în jurul prânzului).

Având în vedere lipsa unor condiții de studiu, iar până la începutul secolului raritatea situațiilor în care era obligatorie o diplomă universitară, cât și numărul încă redus de titulari ai unei diplome de învățământ superior în anii 1870-1880, încadrarea absolvenților Școlii de Științe de Stat în funcții medii (șefi de birou în ministere, comisari de poliție), cât și pe pozițiile inferioare din magistratură

¹⁷ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2546/1911, f. 6 r.

¹⁸ Emanuel Antonescu (1870-1949) era unchiul lui Mihai Antonescu, care va fi în perioada interbelică profesor și la Școala de Științe de Stat.

¹⁹ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2546/1911, f. 6.

(substituți de procurori, judecători de pace), nu a întâmpinat opoziție și nici contestări de legalitate. De asemenea, numărul absolvenților acestei Școli era unul redus, iar competiția pentru o funcție publică nu era încă foarte puternică. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și mai ales în secolul al XX-lea, numărul funcționarilor a cunoscut o creștere substanțială. A crescut de asemenea într-un ritm și mai accelerat numărul absolvenților de studii gimnaziale secundare, al titularilor unei diplome de bacalaureat, al absolvenților de facultate. Pe de altă parte, în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea și mai ales în deceniile următoare, în numeroase funcții publice (în special cele medii), diploma de studii superioare devine condiție obligatorie, chiar dacă derogările de la lege, menționate uneori în aceeași lege, sunt încă întâlnite. În administrația publică a prevalat diploma în drept și în științe administrative obținută la o instituție de învățământ superior din țară (București și Iași) sau din străinătate. Această mențiune în mai multe legi de organizare și în special în cele privind administrația centrală și „exterioară” (locală) a Ministerului de Interne a accentuat confuzia că diploma în științe administrative conferită de Școala Superioară de Științe de Stat era echivalentă cu cea acordată în urma finalizării cu succes a studiilor universitare. Statutul studenților și absolvenților Școlii Superioare de Științe de Stat a generat de asemenea neclarități și un curent împotriva echivalării acestor studii cu cele universitare și pentru că, spre deosebire de învățământul superior, printre condițiile de admitere în această instituție nu a fost multă vreme inclusă și obligativitatea ca viitorul student să posede diploma de bacalaureat. Regulamentul Școlii din 1876 menționa că „orice persoană ce posedă cel puțin cunoștințele elementare și va voi a urma studiul materiilor din Școala liberă de Științe Politice, va trebui a se înscrie la cea dintâi lună a anului școlar...” (art. 5)²⁰. Condițiile de admitere referitoare la studii au crescut ulterior, fiind necesară absolvirea a cel puțin patru clase gimnaziale, pentru ca pragul să crească la obligativitatea absolvirii ciclului secundar.

Legea privind administrația „exterioară” a Ministerului de Interne, adoptată la 1/13 noiembrie 1892, a introdus condiția de admisibilitate pentru candidații la funcțiile de director de prefecură și de subprefect, obligativitatea de a deține diplomă, a „unei facultăți, de Drept sau de Științe de Stat, din țară sau străinătate” (art. 48), adăugându-se că același drept îl mai aveau și „acei ce posedă o diplomă a vreunei academii, școli superioare sau institut, în care se predau studii speciale de administrațiune sau științe de stat” (art. 49)²¹. În plus, prin aceeași lege, pentru anumite categorii de candidați (cei aflați în demnități publice echivalente sau superioare în administrație și magistratură, foștii subprefecți și directori de prefecură, militarii demisionați sau în retragere etc.), nu se cereau aceste condiții

²⁰ „Regulamentul Școlii Libere de Științe Politice”, în *Școala Superioară de Științe de Stat din București...*, 1931, p. 24.

²¹ „Lege pentru organizarea autorităților administrative exterioare, dependente de Ministerul de Interne și fixarea circumscripțiilor administrative din 1 noiembrie 1893” (cu modificările din 1895 și 1896), în *Codul general al României*, vol. 2, București, 1903, p. 2601-2602.

de studii. În schimb, pentru ocuparea funcției subordonate de ajutor de subprefectură era necesară „diploma de bacalaureat sau certificatul de absolvire a unei școli speciale administrative” (art. 50). Din textul acestei legi, fără a nominaliza instituția, se înțelege că autorii atunci când se referă la studii de administrație sau științe de stat nu i-au avut în vedere pe absolvenții din centrele universitare occidentale, ci mai degrabă pe cei ai Școlii Libere de Științe Politice și Administrative. Se produce astfel o echivalare a studiilor de drept cu cele ale Școlii conduse în acel moment de Em. Pake Protopopescu, în condițiile în care în acel moment majoritatea studenților acesteia nu terminaseră liceul. De-abia în 1895, Ministerul de Interne, care se presupune că a avut un cuvânt important de spus în legea din 1892, a cerut avizul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice privind diplomele acordate de Școala Superioară de Științe de Stat. Răspunsul acestui minister a fost următorul: „Școala de Științe Politice și Administrative [denumire care nu mai era valabilă la acel moment] este o școală privată, cu cursuri libere, însă care a fost recunoscută de Ministerul Instrucțiunii. Din programul și regulamentul acestei școli rezultă că întrânsa se predau științele administrative și științele de Stat, cerute prin art. 49 al. a al legii pentru organizarea autorităților administrative, modificat prin legea din 4 Mai 1895.”²² Ministerul de Interne conștientiza astfel că în lege puteau exista anumite neclarități, iar Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin indicarea articolului 49, operează o distincție clară între absolvenții acestei școli și aceia ai unei facultăți de Drept sau de Științe de Stat, din țară sau străinătate (art. 48). Cu câteva excepții, mai degrabă derogări, diplomele acestei instituții nu erau recunoscute în acel moment de stat²³. După 1911, când a acceptat din nou trimiterea unui delegat la examenele de licență și de doctorat, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a început să acorde o atenție mai mare Școlii de Științe de Stat și a încercat să echivaleze diplomele conferite de aceasta, în funcție și de studiile anterioare ale absolvenților (dacă absolviseră sau nu cele patru clase secundare, dacă erau bacalaureați etc.).

„Licențiații” Școlii Superioare de Științe de Stat au făcut uz de contrasemnarea diplomei lor de către un delegat al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, pentru ca aceasta să aibă aceeași valoare ca cea de licențiat în drept, pentru a candida sau a fi promovați în funcții publice în care se cereau studii universitare²⁴. Totuși, în realitate contrasemnarea diplomelor de către delegații Ministerului nu însemna că acestea erau echivalente cu cele acordate în urma absolvirii studiilor universitare. Mai mult, absolvenții acestei Școli s-au folosit în echivalarea diplomei lor de către anumite instituții publice cu aceea acordată de

²² Școala Superioară de Științe de Stat din București..., 1931, p. 31-32. S.A.N.I.C., fond Ministerul Instrucțiunii, dos. 496/1930, f. 22.

²³ În acest sens, a se vedea și răspunsul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice la adresa Ministerului Afacerilor Externe din iunie 1905, S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2541/1905, f. 2.

²⁴ Vezi de exemplu: S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2546/1911, f. 10 r., v.

facultățile de drept și de precedente, ca de exemplu faptul că, din lipsa unor reguli clare și din necunoștință de cauză, anumite direcții și ministere îngăduiseră „licențiaților” Școlii de Științe de Stat să candideze pe posturi rezervate absolvenților facultăților de drept.

Studentii și absolvenții Școlii Superioare de Științe de Stat au suscitât nedumeriri și pentru alte instituții ale statului român. De exemplu, conform conducerii Școlii de Științe de Stat, în 1894, în urma răspunsului favorabil al Ministerului Instrucțiunii și Cultelor Publice, Ministerul de Război hotărâse ca și studenții lui să poată cere amânarea executării serviciului militar până la terminarea studiilor, iar „licențiații” să beneficieze de avantajele prevăzute de art. 22 bis din legea recrutării, care prevedea reducerea termenului de serviciu militar²⁵. Însă, în 1905, într-un schimb de corespondență privind instituțiile de învățământ ale căror cursanți aveau un statut special în legea de recrutare, Ministerul Instrucțiunii și Cultelor Publice răspundea Ministerului de Război că „Școala Superioară de Științe de Stat este o școală particulară ca atare nu poate intra în categoria școalelor Statului care beneficiază de anumite avantaje față de legea recrutării”²⁶. În 1907, printr-un ordin al Ministerului de Război, se recunoștea dreptul absolvenților Școlii de Științe de Stat de „a face serviciu militar redus”, cu condiția ca cererea lor să fie însoțită de un aviz al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, care să recunoască instituției în cauză statutul de școală specială superioară, ceea ce nu s-a întâmplat imediat²⁷. În 1911, reducerea serviciului militar prin echivalarea studiilor absolvenților Școlii Superioare de Științe de Stat cu acelea ale absolvenților școlilor secundare era în continuare nelămurită²⁸ și nu se aplica uniform. Un an mai târziu, Consiliul Permanent de Instrucțiune din cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice considera că, deoarece „titrații acestei școli au un grad de cultură corespunzător absolvenților de liceu”, erau în drept să îndeplinească serviciul militar la termen redus²⁹. După 1918, mai ales în ceea ce privea recrutarea, neclaritățile s-au menținut, iar Ministerul de Război a cerut din nou Ministerului Instrucțiunii în 1925, la puțin timp după adoptarea legii de unificare administrativă din iunie 1925, lămuriri privind statutul licențiaților Școlii Superioare de Științe de Stat³⁰.

Chiar dacă divergențele cu siguranță nu au lipsit, după model occidental, dar și pentru că unii dintre ei lucrau în aceleași instituții, studenții Școlii Superioare de Științe de Stat au înființat în decembrie 1890 Societatea Studenților în Științe

²⁵ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2541/1905, f. 3 r.-v.

²⁶ *Ibidem*, f. 4 r.-v.

²⁷ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2546/1911, f. 8 r.

²⁸ *Ibidem*, f. 4.

²⁹ S.A.N.I.C., fond M.C.I.P., dos. 2550/1915, f. 1, 4.

³⁰ „Copie după avizul Consiliului Permanent de Instrucțiune”, în *Școala Superioară de Științe de Stat din București...*, p. 37.

Politice și Administrative din București³¹. În anul 1926 a fost recunoscută ca persoană juridică Uniunea Generală a Studenților în Științe de Stat. De asemenea, în perioada interbelică a funcționat și Asociația licențiatilor în Științe de Stat.

Crearea României Mari, necesitatea consolidării unui aparat administrativ eficient au însemnat readucerea în dezbatere publică a unor subiecte ca recrutarea și pregătirea funcționarilor publici. Din punctul de vedere al dezvoltării instituționale, anii 1920 se remarcă prin adoptarea unei noi Constituții (1923), a Legii asupra Statutului funcționarului public (1923), a două legi privind organizarea administrativă (1925 și 1929) sau privind organizarea ministerelor și a altor instituții ale statului. La toate acestea se adaugă creșterea numărului absolvenților de învățământ superior, situație care a condus la o presiune mai mare pentru accesarea într-o funcție publică. Abaterile de la normele legislative sunt în continuare vizibile, iar practica recomandărilor, nepotismul, clientelismul, abuzurile superiorilor sunt numeroase. Pe de altă parte, Statutul funcționarilor publici din 1923, celelalte legi care se refereau la administrație și la funcționarii publici, cât și regrouparea agenților statului în „societăți” care să le apere interesele au generat creșterea gradului de profesionalizare a acestei categorii socio-profesionale. Guvernele care s-au succedat, oamenii politici, juriștii și chiar cei interesați – funcționarii publici – nu au acordat importanță doar obligațiilor și drepturilor acestora, ci și nivelului de educație, experienței și chiar principiului de învățare permanentă. Deși diferențele dintre practică și teorie erau încă mari, asistăm la pătrunderea principiului meritocratic. Dezvoltarea învățământului superior administrativ și pregătirea continuă a funcționarilor publici devin teme importante pentru societatea românească.

Statutul funcționarilor publici din 19 iunie 1923 preciza că, pe lângă condițiile generale de admisibilitate, prevăzute în aceeași lege, „pentru a ocupa o funcțiune superioară aceleia de subșef de birou, titularii trebuie să aibă o diplomă universitară sau a unei școli superioare echivalente; pentru celelalte funcțiuni, cel puțin liceul sau o școală echivalentă.”³² Legea pentru unificare administrativă preciza pentru funcția de pretor (fostul subprefect), exercitată de mulți dintre absolvenții instituției analizate, că „până la organizarea învățământului pentru pregătirea profesională administrativă și până ce se va obține numărul suficient de absolvenți, vor putea fi numiți pretori și licențiații în drept și în științe de Stat” (art. 361)³³, ceea ce în acest caz se referea și la Școala Superioară de Științe de Stat.

Perioada interbelică se remarcă printr-o mai mare atenție acordată dezvoltării învățământului administrativ, trăsătură vizibilă prin crearea, din inițiativa instituțiilor Statului sau din inițiativă privată, cu acordul statului, a unor instituții de învățământ special pentru (viitorii) funcționari publici. Încă din 1908 au fost înființate în Vechiul Regat mai multe școli pentru notarii comunali (la Târgu Jiu,

³¹ Vezi D. L. Țigău, *op. cit.*, p. 164.

³² *Statutul funcționarilor publici*, București, 1923, p. 11.

³³ „Legea pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925”, în *Codul general al României*, vol. XIX-XII, [București], [1926], p. 396.

Curtea de Argeș, Panciu și Piatra Neamț), după realizarea României Mari continuând să funcționeze doar aceea de la Curtea de Argeș, căreia i s-au adăugat școlile de la Turnu-Severin, Făgăraș, Lugoj și Arad. Un concurent important al Școlii Superioare de Științe de Stat, perceput ca atare de către aceasta, a fost Institutul de Științe Administrative înființat în 1925 de cel mai apreciat specialist în drept administrativ din epocă, profesorul Paul Negulescu. În 1928 în cadrul acestui institut a fost creată Școala de Documentare și de Științe Administrative, titulatură schimbată ulterior în Școala Superioară de Științe Administrative. Aceasta era recunoscută de autoritățile românești, însă, la fel ca Școala de Științe de Stat, era o instituție particulară, ale cărei diplome nu aveau aceeași acoperire juridică ca cele acordate de sistemul universitar.

Noul regulament al Școlii de Științe de Stat, aprobat prin Decret-regal și publicat în „Monitorul Oficial” (nr. 77 din 26 martie 1926) clarifica, o dată în plus, poziția acesteia în învățământul românesc. Diploma de bacalaureat, liceul sau echivalența lui deveneau condiții obligatorii pentru a fi admis, deși pentru o perioadă de încă trei ani se mai puteau primi candidați fără aceste cerințe, dar care, pentru a deveni licențiați cu drepturi depline, trebuia ca până la absolvire să satisfacă și aceste obligații. Durata cursurilor era de trei ani, al patrulea an putea fi folosit pentru redactarea și susținerea lucrării de licență. Una dintre acuzațiile aduse absolvenților Școlii de Științe de Stat urma să dispară. Pe de altă parte, Școala Superioară de Științe de Stat se confrunta din ce în ce mai mult cu concurența celorlalte instituții de învățământ cu obiective asemănătoare, care, în general, s-au bucurat de mai multe beneficii și ajutoare din partea statului. Într-o scrisoare adresată ministrului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, profesorul C. Stoicescu, delegatul Ministerului, devine avocatul Școlii Superioare de Științe de Stat și îi acordă încredere deplină: „Dorința mea ar fi ca Ministerul să încurajeze Școala de Științe de Stat și să-și manifesteze față de bunăvoința, acordându-i un sprijin cât mai larg. Totdeauna îmi permit să exprim părerea că n-ar trebui ocrotite, în dauna ei, alte școli (de drept administrativ, de poliție³⁴, etc.), cari de câțva timp să se înfățișeze oficial, fără a-și fi făcut probele și fără a prezenta aceleași garanții. Socot că nu e nici drept, nici prudent ca Statul să-și acorde sprijinul cam la voia întâmplării, sub formă de subvenții ori de avantagii oferite diplomelor acelor școli specifice, când avem una, ce nu-l costă un ban și care și-a făcut dovezile în mod strălucit.”³⁵

Regulamentul de aplicare a legii administrative din 27 martie 1936 a accentuat importanța dată de către autoritățile de stat Institutului de Studii Administrative, care a devenit principalul formator al candidaților la funcții publice administrative, cât și pentru „perfecționarea funcționarilor stabili existenți”. Acest regulament prevedea ca funcționarii administrativi să urmeze cursuri de perfecționare după gradul și specialitatea lor (art. 94), pregătirea tehnică profesională și cursurile de perfecționare

³⁴ C. Stoicescu se referă la Școala de Poliție Științifică, înființată în 1930.

³⁵ S.A.N.I.C., fond Ministerul Instrucțiunii, dos. 496/1930, f. 28 r.

fiind organizate de „Ministerul de Interne, prin Institutul Regal de Științe Administrative al României și cu ajutorul Școalei de Științe de Stat” (art. 95)³⁶. În acest sens, se decidea constituirea unui centru de pregătire tehnică profesională. Preponderența și importanța acordată de către legislator Institutului de Științe Administrative era evidentă. Mai mult, aplicarea dispozițiilor din acest regulament pentru pregătirea profesională a funcționarilor publici urma să fie asigurată de un consiliu de îndrumare și perfecționare, responsabil inclusiv în numirea profesorilor, înființat de Ministerul de Interne. Din cei șapte membri ai acestui consiliu, unul era delegat al Ministerului, patru erau din partea Institutului de Științe Administrative și doar doi de la Școala de Științe de Stat (art. 97). Pregătirea tehnică profesională din cadrul acestui centru era divizată în două grupe: a candidaților în funcții publice administrative și a „funcționarilor stabili existenți”, împărțite la rândul lor în două și respectiv patru secții, în funcție de nivelul de studiu al cursanților (art. 98). Legea administrativă din 14 august 1938 a menținut și a precizat mai clar obligativitatea funcționarilor publici administrativi de a avea pregătire tehnică profesională administrativă, adăugând posibilitatea înființării de către Institutul de Științe Administrative și a altor centre de pregătire, la Iași și la Cluj (art. 132-133)³⁷. Centrul de pregătire profesională a funcționat însă doar până în 1939.

Legile administrative din anii 1930, precum și alte prevederi în favoarea Institutului de Științe Administrative au subminat supremația Școlii Superioare de Științe de Stat în formarea de (viitori) funcționari, care din diverse motive nu voiau sau nu reușeau să devină studenți și absolvenți ai facultăților de drept, însă instituția a supraviețuit. Rămânea în continuare problema absolvenților Școlii Superioare de Științe de Stat, care nu erau posesori și ai diplomei de bacalaureat. În august 1942, Ministerul Educației Naționale, prin Serviciul Contencios, a decis că „pentru funcțiunile publice, licențiații Școalei Superioare de Științe de Stat admiși la licență cu patru clase secundare sau echivalente să fie echivalați cu absolvenții de liceu”, „licențiații admiși la licență cu bacalaureatul vor fi asimilați numai pentru ocuparea și înaintarea în funcțiuni publice cu titrații universitari”, iar „licențiații din aceeași categorie cari vor să se înscrie la universitate, vor fi primiți să treacă examenul teoretic sau comercial”³⁸.

Cu excepția unor donații și din subvenții acordate doar în anumite perioade, ca de exemplu în 1876-1879, Școala a supraviețuit în special din taxele percepute studenților: pentru înscriere, pentru examene, pentru carnetele de student etc. Mai ales în anii 1920, politica Școlii Superioare de Științe de Stat a fost de a da posibilitatea cât mai multor persoane să se înscrie. Având în vedere că mulți studenți nu locuiau în București și nu veneau foarte des la cursuri, aglomerația în timpul cursurilor a putut fi în mare parte evitată. Pe de altă parte, obținerea

³⁶ *Legea administrativă și Regulamentul de aplicare a Legii administrative*, [București], 1937, p. 163-164.

³⁷ Const. Gr. Zotta, *Legea administrativă*, București, 1937, p. 33.

³⁸ S.A.N.I.C., fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, dos. 4406/1945, f. 69.

diplomei de licență și a celei de doctorat (subiect care necesită o discuție separată) era dificilă, un procent foarte mic dintre studenții Școlii Superioare de Științe de Stat devenind și licențiații acesteia, ceea ce a condus la prețuirea acestui titlu nu numai de către absolvenți, dar și de către angajatori și opinia publică.

Informațiile despre studenți, pe care le-am identificat până în acest moment al cercetării noastre, devin mai numeroase la sfârșitul secolului al XIX-lea, de când avem păstrate și primele dosare din arhiva Școlii Superioare de Științe de Stat (1896). Între 1871 și 1875 doar 15 persoane au absolvit instituția³⁹, nu cunoaștem însă numărul cursanților din această perioadă. În noiembrie 1923 la Școala Superioară de Științe de Stat erau înscriși 418 studenți⁴⁰. În broșura publicată în 1931 se aprecia că „în ultimii patru ani” (probabil în perioada 1927-1931), numărul total al studenților a fost de 2 190 persoane⁴¹. Conform unei aprecieri neverificate, dar care credem că se apropie de realitate, într-un memoriu prezentat de Asociația titraților în științe de Stat și publicat parțial și în ziarul *Adevărul* din 6 martie 1935, din 1872 până la acea dată, Școala de Științe de Stat „instruise” zeci de mii de studenți, însă doar 588 fuseseră declarați licențiați în științe de stat⁴². În ceea ce privește prezența feminină în rândul studenților sau cel puțin al auditorilor la cursurile din cadrul Școlii Superioare de Științe de Stat, avocatul și profesorul Adolphe Stern menționa în jurnalul său, în octombrie 1888, faptul că cursurile „sunt bine frecventate de oameni de toate clasele și felurile: funcționari, preoți, militari, femei”⁴³. Nu știm dacă, în perioada descrisă de Adolphe Stern, existau femei înscrise în această școală, credem că, mai degrabă, autorul se referă la auditori liberi. Această situație se va schimba substanțial în perioada interbelică, numărul femeilor crescând foarte mult în anii 1930-1940.

Ultima ședință a corpului profesoral a avut loc în data de 18 august 1948 când membrii acestuia au luat act de legea pentru reforma învățământului și l-au împuternicit pe directorul Alexandru Costin să regleze situația școlii în concordanță cu noile modificări legislative⁴⁴. Prin articolul XXXV al Decretului-lege al Marii Adunări Naționale nr. 175 din 2 august 1948 (pentru reforma învățământului) se decidea că „toate școlile confesionale și particulare de orice fel devin școli de stat”⁴⁵. Școala a fost desființată în vara anului 1948, într-un moment în care cea

³⁹ „Adresa înreg. la No. 7109/1876 a Directorului Școalei de Științe Politice (școala administrativă către Ministerul Instrucțiunii)”, în *Școala Superioară de Științe de Stat din București...*, 1931, p. 22.

⁴⁰ Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale (infra: S.M.B.A.N.), fond Școala Superioară de Științe de Stat, dos. 20, f. 83.

⁴¹ *Școala Superioară de Științe de Stat din București...*, 1931, p. 16.

⁴² S.M.B.A.N., fond Școala Superioară de Științe de Stat, dos. 34, f. 10.

⁴³ A. Stern, *op. cit.*, p. 84.

⁴⁴ S.M.B.A.N., fond Școala Superioară de Științe de Stat, dos. 55, f. 4v.

⁴⁵ Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului, art. I, în Gheorghe Bunescu (coordonator), Gabriel Albu, Emil Stan, Filip Stanciu, *Antologia legilor învățământului din România*, Institutul de Științe ale Educației, București, 2004, p. 344.

mai mare parte a examenelor fuseseră deja susținute. Institutul de Științe Economice și Planificare a fost însărcinat cu rezolvarea cererilor foștilor studenți care solicitau acte prin care să se ateste studiile și diplomele lor. Atunci când aceasta a fost desființată, unii dintre studenții Școlii, care se aflau în anii I-III, și chiar absolvenți (însă fără licență) au încercat să-și continue studiile la Facultatea Juridică-Administrativă⁴⁶.

Dincolo de accentuarea în epocă, mai ales de către conducere, a calității învățământului, a prestigiului corpului profesoral, a faptului că mulți dintre absolvenți lucrau în administrația publică și privată, în posturi de conducere, Școala Superioară de Stat a întâmpinat dificultăți în atragerea de studenți merituoși, care să nu întrerupă studiile după primul an sau în al doilea an și care să obțină diploma de licență. Pe de altă parte, în special în primele două decenii ale secolului XX, numeroase persoane (mai ales funcționari inferiori) au călcat pragul acestei instituții, nu doar pentru că în mediul lor social această școală conferea prestigiu (prin titulatura de diplomat în științe politice și administrative sau în științe financiare), ci și pentru că era utilizată pentru a întârzia recrutarea și mai ales deoarece în anumite administrații diploma obținută o putea înlocui pe cea de bacalaureat și chiar diploma de licențiat în drept. Totuși, cel puțin în domeniul științelor administrative, Școala Superioară de Științe de Stat a avut un rol pozitiv, contribuind la formarea și perfecționarea mai multor generații de funcționari publici. Mai mult, cu precădere înainte de Primul Război Mondial, cursurile Școlii au fost urmate și de cetățeni aparținând unor state din sud-estul Europei.

⁴⁶ S.M.B.A.N., fond Școala Superioară de Științe de Stat, dos. 57, f. 36, 39, 60, 63, 72, 76, 85, 89, 93, 105.